

V A S S Z É C S E N Y I

MÚLTIDÉZŐ

2011. KIASSZONY HAVA

ÖTÖDIK SZÁM

A Múltidéző elérkezett az ötödik számhoz, és ebből az alkalomból kicsit visszatekintünk erre a közel fél évre. Mint már korábban említettem, akaratlanul belebonyolódtam a falunk történetébe. Ezzel kapcsolatban több, mint ötezer képet digitalizáltam, valamit kellett ekkora anyaggal kezdeni. Először egy képeskönyvben gondolkodtam, majd egy képekkel gazdagon illusztrált e-mail-es hírlevélben, múltunk híreivel, habár emiatt, az ellentmondás miatt, mármint a hír mindig újdonságra alapul, így utólag be kell vallanom, kicsit merész vállalkozás volt. A Múltidéző nem tudományos fórum, kicsit magazin karakterű. Megpróbál érdekes és változatos témákat találni, melyek mégis az újdonság erejével képesek hatni.

A közönség, az olvasók hálásak. Rengeteg pozitív visszajelzést kaptam (Helyből, Szombathelyről. Budapestről). Van aki, továbbküldi, van, aki kinyomtatja, van, aki a kinyomtatott példányokat összefűzi. Társszerzők viszont még nem jelentkeztek, pedig ez által talán, még érdekesebb is lehetne a Múltidéző. Buzdítok mindenkit, kutasson, keressen a falu gazdag múltjában, és küldje el nekem, és én beszerkesztem azt valamelyik elkövetkező számba. Az idősebbek írjanak visszaemlékezéseket, a szájhagyományban még megőrzött múltat. De ugyanígy nagyon örülnék friss levéltári kutatási eredményeknek is. Sok ambiciózus olvasója van a Múltidézőnek, a feladat szinte kimeríthetetlen, és mint korábban már említettem, 8 év múlva 800 évesek leszünk, amire össze kell, hogy álljon múltunk teljes rekonstrukciója. (TCs.)

VASSZÉCSENY MŰEMLEKEI (2.) FESTETICS SÖRHÁZ

Új sorozat indul a Múltidézőben a település műemlékeiről. A számozás azért kezdődik rögtön a 2-es számmal, mivel ezt a tervemet még önkormányzati képviselőként kezdtem el a Lipárti templomról szóló kiadvánnyal. Olyan formában követte volna a többi műemlékünk bemutatása is, csak közben lemondtam mandátumomról, és mivel a kiadványokat a képviselői tiszteletdíjamból terveztem volna finanszírozni, ez már nem lehetséges. A lipárti templom kiadvány 100 ezer forintomba került, egy évben többet is meg tudtam volna jelentetni. Most a sorozat itt folytatódik. Első körben a még álló műemlékeinket mutatom be, majd második körben az elpusztult, már nem létező egykori emlékeket. A lipárti templomra is szeretnék visszatérni a végén, mivel mindig kerülnek elő újabb adatok és dokumentumok.

A Festetics sörház helyén a koraközépkorban földvár állt. Ennek a földvárnak a helyén valamikor a középkor során valamilyen erődített épület állt. A sörház szabálytalan alaprajza legalább is erre utal. Ezt az építkezést leginkább Enyingi Török Ferenc idejére kelteztethetjük, amikor a Gyöngyös másik oldalán, az ott álló középkori vízi-vár helyén erődített reneszánsz udvarházat építtetett fel. Ez 1554-55 között történt, Martonfalvay Imre, Enyingi Török Ferenc tiszttartójának az irányításával. (Martonfalvay nagyon gyakorlott volt az erődítmények építésében, Szigliget, Pápa stb.) A két építményt alagúttal kötötték össze, és habár mindkét épület, később átépítésen esett át, az alagutat a második világháború után falazták be. Ma még élnek a faluban olyan idős emberek, jártak benne.

A sörházat 1750-52 között Festetics József tábornok építtette, feltehetően unokatestvérének, Festetics Pál építészének, Hofstadter Kristófnak a tevei alapján. (Neki maradt fenn egy meg nem valósuló kastélyterve a Festetics levéltárban, ami nagyon hasonló a szécsényi épülettel.) Festetics József uradalmi tégalmestere Saffer János volt. 1750 augusztusától decemberéig 92 ezer téglát és 52 ezer tetőcserepet gyártott le. (Ebből épült a sörház szomszédságában a svájci tehenészet is, amit annak lebontásáig vörös istállóként nevezünk.)

A manzard tetős épület földszintjén feltehetően Festetics József tisztartója, Pettermann Ádám lakott Festetics József kiváltságos személy lehetett, hiszen a török-kor után az osztrákok minden magyarországi serfőzőt bezártak. A serfőző valószínűleg sokáig nem működött, mivel 1766-ban Szécsény már a Batthyányiak kezén volt, majd 1784-ben az Ebergényieké lett. Feltehetően Ebergényi István idejében, aki Szily püspök bizalmas embere volt, apácák lakták. Talán akkor, amikor II. József megszüntette a szerzetesrendeket, ekkor a Szombathelyi Egyházmegyén belül Kőszegen éltek Árpád-házi Szent Margitról nevezett Szent Domonkosrendi Nővérek, de erről egyelőre, biztosabban nem tudunk. Az épület a 19. század végén már magtárként funkcionált, de még telekkönyvileg a szécsényi templomhoz tartozott. A köztudatban még a 20. század elején is megmaradt a kolostor funkció, Pálos kolostornak tartották. Légvonalban a templom és az épület között temettek el a szécsényi temetőkertben 11 apácát, akiknek a sírjára a múlt század 70-es éveiben ravatalozót építettek. (A magtárépületben a második világháború előtt még volt egy gyóntatószék.)

1945-ben az épületet államosították, majd a megalakuló Tsz használta magtárnak. 1990 után fele részét a felújított új-kastély üzemeltetője, a Budapesti Villanyszerelő Ipari Vállalat megvásárolta a Tsz-től, hogy majd az épület felújításával növelje az új-kastély idegenforgalmi kapacitását. Az ezredfordulón a helyi önkormányzat szeretne volna megszerezni az épület tulajdonjogát, de ez nem járt sikerrel. Ma Zsolnai Zoltán polgármester magántulajdonában van, állaga az utóbbi években nagyon sokat romlott. 2009-ben műemléki kutatás történt az épületen. (Képek: Rekonstrukciós rajz, Hofstadter terve, alaprajz az 1857-es, 1916-os térképeken, az épület az egykori halastó tükreben, fiókboltozatos pince, csehüveg boltozatú földszinti folyosó, földszinti szoba, stukkódíszek a földszinti folyosón, emeleti lépcső, emeleti folyosó, emeleti helyiség, padláslépcső, padlás. TCs.)

HARANGSZENTELÉS - ANNO 1925

Az első világháború idején mindkét falurész templomának a harangját elvitték hadi célokra. Csak 1922-ben tudott mindkét templomba új harangokat öntetni Szabó Lőrinc szécsényi plébános. Azonban a szécsényi templom harangja nem lett hosszú életű. 1925 Pünkösdhétfőjén misézés közben rosszul lett, a nem sokkal előtte esperessé kinevezett Szabó Lőrinc, akit azonnal a szombathelyi emberbarát kórházba szállítottak, de ott az életét már nem tudták megmenteni. A szécsényi templom harangja ekkor repedt meg, és a nép ezt összefüggésbe hozta Szabó Lőrinc tragikus halálával. Az először csak adminisztrátornak, majd július 29-étől plébánosnak kinevezett Kiss Józsefnek első dolga volt, hogy új harangot öntessen a szécsényi templom számára.

Augusztus 14-én, szécsenyi Búcsú előtti napon meg is érkeztek Sopronból vasúton az új harangok, amik Seltenhofer Frigyes fiainak műhelyében készültek el. Augusztus 15-én, Nagyboldogasszony napján, a reggeli 8 órás mise előtt, körmenettel kísért, szilajökrös, virágokkal feldíszített hosszú szekér hozta el a harangokat a vasútállomástól a templomhoz. A szentmise keretében, Wallner József a Szombathelyi Székeskáptalan kanonokja szentelte fel őket. Az új harangok tiszteletére a szécsenyi urbánus erdőbizottság új kerítést és vaskaput állíttatott a szécsenyi temetőhöz.

A 434 kg-os Nagyboldogasszony harang felirata: *Vivos voco, morbus plango, fulgura flango* – Az élőket hívogatom, a holtakat elsíratom, a felhőket eloszlatom. Nagyboldogasszony tiszteletére öntette Vasszécseny urbánus gazdaközössége 1925-ben. A 216 kg-os Szent István harang felirata: *Hol vagy István király, téged magyar kíván.* Szent István király tiszteletére öntette Vasszécseny urbánus gazdaközössége 1925-ben. A 99 kg-os Jézus szíve harang felirata: *Jézus szíve jöjjön el a Te országod.* Jézus szíve tiszteletére öntette Vasszécseny urbánus gazdaközössége 1925-ben. A két nagyobb harangot 1944-ben levítették. (Foto: Haber – Szombathely, TCs.)

HELYI TÖRTÉNELEM (5.) ANJOU-KOR

1318-ban Szécseny és Császt a rábakersztúri (Heiligenkreutz) ciszterciák tulajdona volt. 1322-ben Horró eladásakor Szécsenyt, mint szomszédos birtokot említi meg egy oklevél. 1329-ben megegyezett a horrói birtok fölött a Horrowi család és a lipárti Miklós pap. (Tehát ekkor már állt a lipárti templom.) 1342-ben Kálmán, győri püspök egy okiratban megemlíti a Szécseny szomszédságában lévő egerközi Szent Péter templomot. 1346-ban Horró határbejárását leíró okirat említi meg Szécsenyt és Császtot. Az év augusztusában Nagy Lajos király megújította apja, Károly Róbert mileki adományozását. (Csokodej János hátszegi várnagy fiai, Csokodej Péter és Csokodej Pál hűségesen szolgálták Károly Róbertet, és ezért a király Milek falut adományozta nekik. Csokodej Péter 1336-ban a felvidéki, Trencsén vármegyei lednici várnak, 1346-ban pedig a hátszegi várnak volt a várnagya.) Ezzel az ajándékozással elkezdődött pereskedés kezdődött Milek fölött a Koltai és a Csokodej család között, hiszen II. András Mileket korábban a Koltaiaknak adta. Ebben az évben a sárvári várhoz tartozó Szécsenyben középkori erődítményt építettek ki. 1353-ban Nagy Lajos király előtt a Koltai család tiltakozott a mileki birtokmegosztás miatt. A Csokodej fivérek a királytól kapott rész egynegyedét átengedték a Koltaiaknak, azonban végül visszakoztak, és így a megállapodást érvénytelenítették. Ebben az évben Nagy Lajos király a vasvári Társaskáptalant is megerősítette mileki birtokrészében (malom) és Sárd birtokában. Ugyanebben az évben a Kápolnásfeldei család tagjai elcsérlették szécsenyi birtokrészüket a királynő ludadi birtokával. 1365-ben folytatódott a Milek feletti pereskedés, és az oklevél a Csokodej Pétert először nevezi Mileki Péternek, tehát a Mileki család a Csokodej családból származott.

1367-ben Bubek István országbíró előtt folytatódott a pereskedés. 1368 márciusában, a vasvári Társaskáptalan Bubek István országbírónak jelentette, hogy Mileki Pál fiait beiktatta Milek és Bárdostelke birtokába. Áprilisban, Visegrádon Bubek István országbíró az 54 évig tartó birtokvitát lezárva a mileki birtokot a Mileki családnak ítélte oda. 1374 júliusában a vasvári Társaskáptalan előtt Hermáni György és Unyomi György Lipárt zálogbirtokot visszaadták Mileki Pál fiának, Mileki Benedeknek. 1376 márciusán, a vasvári Társaskáptalan előtt Mileki Benedek és Mileki Miklós literátus lipárti birtokrészüket

zálogba adták Bárdosi Gergely fiának, Bárdosi Miklósnak. 1381-ben Nagy Lajos király Mihály udvari papjának, óbudai kanonokának adományozta a Szécseny melletti várföld 2 kerekű malmát és a Szécseny melletti Kápolnásföldet. 1383 szeptemberében, a vasvári Társaskáptalan előtt Niczky János fia, Niczky Ferenc alapítványi birtokadományként örök időkre a káptalannak adományozta lipárti birtokrészét a Keresztelő Szent János kőtemplommal együtt. 1385-ben Nagy Lajos király leánya, Mária királynő meghagyta Ostfi Jánosnak és Kemendi Kokas Lászlónak, hogy a sárvári vár tartozékai közül jelöljenek ki birtokokat a vasvári Zsidófölde településsel egyenértékben, csere céljából. 1386 januárjában Mária királynő megbízottjai Császtot és Szécsenyt jelölték ki a birtokcserére. (A két település 9 egész jobbágytelek és 48 porta volt, valamint egy kétkerekű malom.)

1387 júniusában Zsigmond király visszarendezte a cserét, Zsidófölde maradt a vasvári Társaskáptalané, a két falu pedig visszakerült a sárvári vár uradalmi közé. 1390-ben Zsigmond király a sárvári várat a Kanizsai családnak adományozta. 1395 márciusában a vasvári Társaskáptalan előtt Niczky János is a káptalannak adományozta lipárti birtokrészét. Júliusban a vasvári Társaskáptalan előtt Unyomi Balkó István három mileki háztelket és földrészt vásárolt meg Mileki Miklós birtokából. 1396 novemberében a vasvári Társaskáptalan előtt 28 hold szántót Mileki Miklós zálogba adott Koltai Miklósnak. 1400 februárjában a vasvári Társaskáptalan előtt Mileki Miklós elzálogosította Benedek kovács házát és 8 hold szántót Koltai Miklósnak. Májusban a vasvári Társaskáptalan előtt újabb 7 hold szántót és 3 kaszaalja rétet zálogosított el Koltai Miklósnak. 1403-ban Zsigmond király hűtlenség miatt elvette a sárvári várat a Kanizsaiaktól. 1411-ben Zsigmond király generálisának, Ozorai Pipónak (Filippo Scolari) adományozta a sárvári várat. 1412 decemberében a győri Székeskáptalan vizsgálatot folytatott le Mileken, és jelentést írt Zsigmond királynak. Bárdosi János a vasvári Társaskáptalan Simon nevű jobbágyát meg akarta ölni, Koltai Jakab pedig Miklós nevű lipárti molnárnak 10 kepe búzáját elhordta. 1413-ban a Koltai család megszerezte a mileki birtokrészt Mileki Miklós özvegyétől. 1418 februárjában a zalai konvent előtt Koltai Tamás elismerte, hogy az elzálogosított mileki birtokrészt Mileki András és Mileki Borbála visszaváltotta. Novemberben Zsigmond király a Mileki családnak nemesi címet adományozott. (A címerben szereplő medve, valószínűleg a Csokodej ősökre utal.) 1421 júliusában a vasvári Társaskáptalan vizsgálatot folytatott le Mileken, mivel a Mileki család mégsem adta át a Koltai családnak a megvásárolt mileki birtokrészt. 1424 júniusában Kanizsai István elcserélte a simontornyai várat a sárvári várért Ozorai Pipóval. 1426 szeptemberében Mileki András 6 hold szántót érdemei elismeréséért Sár falu Balázs nevű iskolamesterének átengedett sáfránykert céljára. 1429 novemberében Zsigmond király előtt tiltakozott Mileki András és Mileki Borbála a Koltai Miklós és Koltai Marcell elfoglalták mileki birtokrészüket. 1431 januárjában a Koltai család címeradományt kapott Zsigmond királytól. 1433-októberében Mileki András feleségül vette Koltai Dorottyát, emiatt Koltai Miklós 5 mileki jobbágytelket átadott Mileki Andrásnak. 1434-ben a Koltai család panaszt tett Zsigmond király előtt Mileki András Unyomi Balkó és Haraszti Táplán János ellen. 1435 februárjában, Pozsonyban Zsigmond király előtt Mileki András kibékült unokatestvérével Mileki Jánossal, és kárpótlásul átengedett neki 3 mileki jobbágytelket. Májusban Budán, Báthori István országbíró előtt kibékült a Koltai László és Koltai Böröc Mileki Andrással és Unyomi Balkóval. 1439 februárjában Budán, Héderváry Lőrinc nádor előtt, új pereskedés kezdődött a Koltai család és a Mileki család között. 1440 februárjában Erzsébet királyné megpancsoolta a vasvári Társaskáptalannak, hogy iktassa be Mileki Borbála férjét Mesterházi Bálint literátust és annak testvérét Mesterházi Andrást mileki birtokrészükbe, amit új adományként Hídvégi Jánostól kaptak. Ebben az évben Mileki András pallosjogot kapott Erzsébet Királynétól. 1442 májusában I. Ulászló király meghagyta a vasvári Társaskáptalannak, hogy iktassa be Polányi Jakab és Senye Tamás szombathelyi és Wagi Dénes rohonci várnagyokat magvaszakadt Mileki András birtokába. 1443 áprilisában Mesterházi Bálint özvegye tiltakozott a csornai Konvent előtt a Koltai család mileki hatalmaskodása ellen. (Képek: A lipárti templom a középkorban – rekonstrukciós rajz, gótikus ablaktöredék a lipárti templomon, Gótikus szobortöredék a lipárti templomból, Kálmán győri püspök pecsétje, a Niczky család címere, a vasvári Társaskáptalan pecsétje, Kanizsai László címere, Ozorai Pipó, a Mileki család címere, a Mesterházi család címere. TCs.)

Helyhiány miatt a beígért „Ókastélyok ónyarak” írás és a cenzúrázatlan 32 kérdés a vasszécsenyi iskolával kapcsolatban elmaradt, későbbi számokban pótolni fogom. (TCs.)

A következő szám tartalmából: Vasszécseny műemlékei (3.) Káptalan kastély, Régi lipárti térképek, Helyi történelem (6.) Hunyadiak kora, Jaksa István festőművész lipárti éve, Vasszécseny múltjának kutatói.